

Romani kris, a cigánytörvény és a roma kultúra konfliktusmegoldásának tradicionális útjai

Romani kris – Traditional ways of conflict resolution of the Romani Code and Roma culture

Diána SZEKERES

Budapest Business School, Hungary

Magyarországon a gyökereket tekintve elsősorban az oláh-cigány kultúra rendelkezik önálló egyedülálló és ritka vitarendező fórummal, amely cigánytörvényt, *romani kris*-t jelent.

Az oláh-cigányok döntően különböznek a magyar cigány népességtől, mivel nyelvi hagyományait, szokásrendszerüket, belső jogszolgáltatási rendszerüket megőrizték kultúrájukkal egyetemben. A fórum a problémák felmerülésekor kerül összehívásra, az egymás közötti kisebb vitás kérdések rendezésében jellemző az „igazságtérítés” szigorú sajátos, belső szabályrendszere, elkerülve az állami döntés költséges és szankcióval záruló következményeit (Loss-Lörincz 2010). A formalizált, szigorú szabályrendszer szerint zajló, gyors és igazságos eljárás során ünnepélyes, választékos nyelvi fordulatokban bővelkedő cigány nyelvi fordulatokat használnak (Stewart 1987).

A romani kris (cigány törvényszék) közösségi vitamegoldó fórumként szolgál, egyúttal a mindennapi életvitelt is nagyban befolyásolja, mivel a cigányok egymás közti ügyeiben „Kriszi”-t tesz (Tárkány Szűcs 1981). Hatáskörét tekintve a törvényszék kártérítési-adóssági ügyekben és nőikkel kapcsolatos ügykörökben járt el, mint például a lányszöktetés, hűtlen elhagyás. Annak köszönhető az intézmény mai napig történő fennállása, hogy a döntését általában automatikusan és önkéntesen elfogadják, és a cigány társadalom egyénre gyakorolt hatása, az erkölcsi nyomás következtében végre is hajtják azt. Amennyiben az ítélettel nem elégedett a közösség, az ülés lezárulása után akár személyi bosszút is álhat (Erdős 1955).

A döntéshozatali eljárás előzményeként, elsőként informális úton próbálják megoldani a konfliktust a felek. Ebben a szakaszban gyakran az öregek tanácsa tapasztalatát és segítségét használják fel, peren kívüli egyezséget, ún. *divano*-t, *svato*-t igyekeznek kötni. Amennyiben erre nem kerül sor, szükség esetén összehívják az eseti jelleggel tanácskozó öregek tanácsát és két-három nap alatt megszervezik a tényleges *kris*-t, a törvényszéket, melybe a vitás felek tagot, bírát delegálnak. Az eljárás kezdetekor esküt, ún. *soláx*-ot kell tenni, arra nézve, hogy a döntés megszületéséig étkezési és ivási szükségleteiket háttérbe szorítják. Formális az eljárás, ünnepélyes, választékos nyelvi fordulatokban bővelkedik, sajátos és szigorú szabályrendszer alkalmazásával zajlik. A szabályok a kívülállókra is ugyanúgy vonatkoznak. Ma már engedélyezett a nők és a nem cigány származásúak részvétele is, azonban a régi időkben ez tiltott volt. Szóbeliség, közvetlenség és a képviselet

hiánya jellemzi a bizonyítási eljárást, a hallgatóság érzelmi meggyőzésére apellálnak az eljárásban érintettek, hangos és erős érzelmi megnyilvánulások, mindamellett esküdözések is kísérik ezt a fázist. Írott törvények nincsenek, ezért elsősorban a bírók igazságérzete és íratlan szabályok szerint ítélik a fórum. Egyszerű szótöbbséggel hozzák meg a végleges és megfellebbezhetetlen ítéletet a bölcsek, akik közül a legidősebb hirdeti ki a döntést, melynek végrehajtásáért az egész közösség felelősséggel tartozik. Amennyiben a kris döntését meghozta, az ügy nem kerülhet az állami igazságszolgáltatás elé – ezért a közösség felel –, ami a kettős szankcionálás elkerülését biztosítja. A felek kezét ráznak, és esküt tesznek a döntés megtartására, egyúttal a barátság fenntartására is. A pervesztes költségére pedig mulatságot csapnak. A saját normáikra alapozott döntést igazságosnak tartják az érintettek. Az intézmény fennmaradását szolgálja, hogy a romák számára drága és megfizethetetlen az ügyvédi költség, illetve idővesztéseket jelent az állami pereskedési folyamat (Loss 2001).

Hivatkozások

- Erdős Kamill 1955. Cigány törvényszék. *Néprajzi közlemények* IV/1–2: 203–214.
- Loss Sándor 'Romani kris a dél- békési oláh cigányoknál elmélet és gyakorlat'. In: Szabó Miklós (szerk.) In *Ius humanu – Ember alkotta jog – Műhelytanulmányok*. Bíbor Kiadó Bt., Miskolc.
- Loss Sándor – Lőrincz Veronika 2010. *Romani kris a dél-békési oláh cigányoknál*. <http://beszelo.c3.hu/02/0910/17loss.htm> (letöltés dátuma: 2011.01.13)
- Stewart, M. S. 1987. „Igaz beszéd” - avagy miért énekelnek az oláh cigányok? *Valóság*, 1987/1: 49–65. o.
- Tárkány Szücs Ernő 1981. *Magyar jogi népszokások*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

In this lecture I detail the operation of the traditional Romani court which does not characterise the Hungarian Roma, but the Vlach Roma. Romani kris is a system applying formal, occasional and well-chosen phrases and is based on original and strict rules.